

**ЗАХИСТ ОСІБ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ ГРУП:
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ****PROTECTION OF VICTIMS OF ORGANIZED CRIMINAL GROUPS:
CIVIL LAW ASPECT**

Шишка Р.Б., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Київський університет інтелектуальної власності
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0002-0532-1909

Воробей П.А., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0000-0003-2470-1920

Галуцько В.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін,
Київський університет інтелектуальної власності
Національного університету «Одеська юридична академія»,
голова ГО «Академія адміністративно-правових наук»
ORCID ID: 0000-0003-1619-5028

Лазарев А.А., к.ю.н., доцент,
Київський університет інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID ID: 0009-0006-2200-0425

У статті з'ясовано актуальні аспекти публічного захисту осіб, які постраждали від організованих злочинних груп, із пріоритетом на висвітлення цивільно-правових засобів у публічному адмініструванні. Доведено, що захист осіб, постраждалих від організованих злочинних груп, є складним і багаторівневим процесом, який потребує комплексного підходу. Важливими елементами цього процесу є інституційна та правова підтримка, міжнародне співробітництво, належна правова допомога потерпілим та вдосконалення механізмів відшкодування шкоди через запровадження солідарної відповідальності. Запобігання злочинності, ефективний судовий захист і забезпечення фінансової відповідальності є ключовими аспектами у забезпеченні захисту прав і інтересів осіб, постраждалих від дій ОЗГ. Розкрито, що інституційний захист полягає в тому, що важливо забезпечити належну координацію між різними правоохоронними органами, судовою системою та іншими державними інституціями, оскільки організована злочинність є складною та багатогранною проблемою. Удосконалення публічного адміністрування спеціалізованими підрозділами, які займаються розслідуванням злочинів ОЗГ, забезпечує більш ефективне переслідування злочинців та захист інтересів потерпілих. Підкреслено нагальність удосконалення законодавчого врегулювання, адже нинішні законодавчі прогалини, особливо в контексті відшкодування шкоди, завданої потерпілим, потребують вирішення. Важливо переглянути норми, що стосуються майнової відповідальності держави та інших суб'єктів, які можуть бути залучені до процесу відшкодування. Запровадження солідарної відповідальності учасників ОЗГ є одним із варіантів, який може значно підвищити шанси на повне або часткове відшкодування збитків. Визначено, що використання превентивних заходів відіграє вагомий роль у попередженні злочинів, скоєних ОЗГ. Це включає зміцнення законодавства щодо фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням грошей, а також впровадження жорсткіших заходів щодо збереження правопорядку в суспільстві. Підкреслено, що безпосередня правова допомога потерпілим є критичним аспектом. Важливо не лише гарантувати їх право на судовий захист, але й забезпечити механізми швидкого та ефективного доступу до відшкодування збитків. В умовах складного та довготривалого судового процесу потерпілі часто залишаються без належної компенсації, що може бути покращено за допомогою системи правової допомоги, створеної на державному рівні. Запровадження солідарної відповідальності між учасниками ОЗГ може стати одним із найефективніших механізмів відшкодування шкоди. Це дозволить потерпілим отримувати відшкодування від найбільш майново забезпечених учасників ОЗГ, що зменшить ризики уникнення відповідальності з боку менш забезпечених членів групи. Фінансова відповідальність має вирішуватися через механізми фінансового моніторингу та контролю за активами учасників ОЗГ. Законодавство має передбачати можливість блокування, арешту та конфіскації майна, що використовується або отримане в результаті злочинної діяльності.

Ключові слова: адміністративний орган, боротьба, відповідальність, ефективність, ініціативи, моніторинг і контроль, організована злочинність, потерпілий, публічне адміністрування, правоохоронний орган, солідарність, способи цивільного захисту, відшкодування шкоди, злочинна діяльність.

The article clarifies current aspects of public protection for individuals affected by organized criminal groups, with a priority on highlighting civil law remedies in public administration. It has been proven that the protection of individuals affected by organized criminal groups is a complex and multi-level process that requires a comprehensive approach. The essential elements of this process are institutional and legal support, international cooperation, adequate legal assistance for victims, and the improvement of compensation mechanisms through the introduction of joint liability. Crime prevention, effective judicial protection, and ensuring financial responsibility are key aspects in securing the rights and interests of individuals affected by organized criminal groups (OCGs). It is revealed that institutional protection involves the necessity to ensure proper coordination between various law enforcement agencies, the judicial system, and other government institutions, as organized crime is a complex and multi-layered problem. Improving public administration by specialized units dealing with the investigation of OCG crimes ensures more effective prosecution of criminals and the protection of victims' interests. The urgency of improving legislative regulation has

been emphasized, as the current legislative gaps, particularly in the context of compensating victims, require resolution. It is important to revise the rules concerning the financial liability of the state and other entities that may be involved in the compensation process. The introduction of joint liability among OCG participants is one option that can significantly increase the chances of full or partial compensation for damages. It has been identified that the use of preventive measures plays a crucial role in preventing crimes committed by OCGs. This includes strengthening legislation on financial monitoring and combating money laundering, as well as implementing stricter measures to maintain public order in society. It is emphasized that providing direct legal assistance to victims is a critical aspect. It is essential not only to guarantee their right to judicial protection but also to ensure mechanisms for quick and effective access to compensation. In the conditions of complex and lengthy judicial processes, victims often remain without adequate compensation, which can be improved through a system of legal assistance established at the state level. The introduction of joint liability among OCG participants may become one of the most effective mechanisms for compensation. This will allow victims to receive compensation from the most financially secure OCG participants, reducing the risks of avoiding responsibility by less financially secure group members. Financial liability should be addressed through mechanisms of financial monitoring and control over the assets of OCG participants. The legislation should provide for the possibility of freezing, seizing, and confiscating property used or obtained because of criminal activity.

Key words: administrative body, civil protection methods, compensation for damage, effectiveness, fight, financial monitoring, initiatives, law enforcement body, organized crime, public administration, responsibility, solidarity, victim.

Вступ. В юридичній літературі вчені серед ознак кримінального правопорушення виділяють його шкідливість, зокрема і від діянь організованих злочинних груп (далі – ОЗГ), які передбачають співучасть у них та різний ступінь вини залежно від її форм. Як стверджує А. Вознюк, «шкода, завдана організованими злочинними об'єднаннями, здебільшого має великий або особливо великий розмір» [2, 5]. Презюмуємо, що наразі вона, з урахуванням курсу базової валюти та цінової політики, зросла вдвічі, навіть з огляду на те, що частина території України, де раніше спостерігалось значне поширення такого виду правопорушень, перебуває під окупацією. Основною проблемою щодо відшкодування державою України шкоди, завданої злочинцем, є те, що на практиці норми законодавства не реалізуються.

У правозастосовній діяльності зустрічається низка проблем, передусім щодо відшкодування шкоди, завданої правопорушеннями організованих груп та злочинних організацій, що зумовлено відсутністю єдиного закріплення в позитивному праві застосування часткової відповідальності, зокрема, внаслідок помилок у кваліфікації, маніпулювання формами співучасті та притягнення до відповідальності за завдану шкоду учасників, які не мають майна для її відшкодування, або ж це майно юридично захищене від можливих стягнень.

Апріорі, особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, має право на її відшкодування. Цивільним позивачем може бути як фізична, так і юридична особа, визнана потерпілою в конкретному кримінальному провадженні. Як свідчить практика, потерпілими від правопорушень ОЗГ здебільшого є особи, які мають статки, та органи влади.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам деліктної відповідальності на рівні доктрини присвячені роботи патріарха приватних деліктів Г.К. Матвєєва та сучасних науковців І.А. Безклубого, Т.С. Ківалової, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика, В.Д. Приймака, О.О. Отраднєвої, Є.О. Харитоновна, Р.Б. Шишки та інших. А на інституційно-практичному рівні відповідальності за шкоду, заподіяну кримінальними правопорушеннями чи злочинами, присвячені праці Є.В. Віденка, А.А. Вознюка, В.О. Маляр, В.О. Пчеліної, І.І. Татарина. Проте поза їхнім аналізом залишаються певні важливі виклики, пов'язані з відшкодуванням шкоди, заподіяної організованими злочинними групами, що перебувають на перетині кримінального, адміністративного та цивільного права.

Мета статті полягає в тому щоб на основі теорії права діючого законодавства судової практики з'ясувати актуальні питання захисту осіб, які постраждали від організованих злочинних груп що здійснюється за допомогою цивільно-правових засобів.

Виклад основних положень. Конституція України закріпила принцип відповідальності держави перед людиною за свою діяльність, який проявляється передусім у конституційному визначенні обов'язків держави (статті 3, 16, 22 Конституції України [3]), що охоплює

й юридичну відповідальність держави та її органів за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків. Так, її стаття 55 надає кожному право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, а її ст. 152 зобов'язує державу відшкодувати матеріальну чи моральну шкоду, завдану фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними.

Відповідно до п.22 ч.1 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади цивільно-правової відповідальності. Законами, що мають установити підстави і умови притягнення суб'єктів публічного права до цивільно-правової відповідальності, є акти цивільного законодавства. Цивільний кодекс України та інші закони змістовно мають утілювати певну концепцію цивільно-правової відповідальності держави Україна і мають стати певними засадничими положеннями.

Конституційні засади відшкодування державою шкоди містяться в окремих нормах Конституції України, зокрема: кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56); у разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням (ст. 62); матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку (ст. 152).

Зауважимо, що у первісній редакції ст. 1177 ЦК [7] передбачалося, що майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо вона є неплатоспроможною. Умови та порядок відшкодування майнової шкоди, завданої майну фізичної особи, яка потерпіла від злочину, встановлюються законом, що так і не було уточнено.

Для її реалізації в п. 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1989 р. № 3 «Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочинцем, і стягнення безпідставно нажитого майна» [6] встановлено, що в кожній справі про злочин, яким заподіяно матеріальну шкоду, суд при постановленні вироку зобов'язаний вирішити цивільний позов, а коли його не пред'явлено згідно з вимогами частин 2, 3 ст.29 КПК України, – з власної ініціативи вирішити питання про відшкодування шкоди, якщо цього вимагає охорона державних або громадських інтересів, а також в інших передбачених законом випадках.

ЄСПЛ дотримується того, що право на відшкодування державою потерпілим внаслідок кримінального правопорушення ніколи не було безумовним. За зобов'язанням із

заподіяння такої шкоди потерпілий кредитор вправі вимагати відшкодування заподіяної йому шкоди, а боржник зобов'язаний її відшкодувати в повному обсязі. Зазвичай боржником у зобов'язаннях із заподіяння шкоди кримінальним правопорушенням є особа, на яку в установленому законом порядку покладено обов'язок відшкодувати заподіяну потерпілому шкоду. Такі боржники поділені на: а) безпосередніх заподіювачів шкоди, тобто осіб, які власними діями завдали шкоду потерпілому; б) інших осіб (незаподіювачів шкоди), на яких законом покладено обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду.

При організованій злочинності та характерній їй співучасті делінквентами проявляються підстави для притягнення в частині встановленої судом вини кожного із співучасників. При цьому зазначимо, що часткова відповідальність є не найкращим юридичним видом відповідальності при активній множинності осіб, оскільки вона передбачає потребу доведення потерпілими вини кожного з них, трансформації вини в кримінальній співучасті в деліктну приватну співучасть, навіть за умови презумпції виroku суду. Якщо врахувати, що організатори ОЗГ, забезпечені правовою підтримкою кваліфікованих юристів та адвокатів, використовують тактики приховування майна від можливого стягнення, то перспективи задоволення вимог потерпілих досить проблематичні. Найкращим виходом, на нашу думку, була б солідарна відповідальність, за якої потерпілий вправі заявити вимогу про відшкодування завданого збитку найбільш майново забезпеченому учаснику ОЗГ.

Це відповідає потребам покладання обов'язку на делінквенту для забезпечення захисту інтересів потерпілої особи, яка має отримати відшкодування заподіяної шкоди в будь-якому випадку, незалежно від того, чи може безпосередній заподіювач сам бути делінквентом і чи є у нього фінансова можливість відшкодувати заподіяну шкоду. Тут виділяють такі підстави: 1) неделіктоздатність заподіювача шкоди – зобов'язаними відшкодувати шкоду є батьки (усиновителі), опікуни (піклувальники) малолітніх, а іноді й неповнолітніх дітей, опікуни недієздатних фізичних осіб, повнолітні родичі неосудних осіб; 2) діяльність заподіювача шкоди за вказівкою та на користь відповідальної особи – роботодавці за трудовими договорами, замовники за договорами підряду, держава, АР Крим у разі заподіяння шкоди діяльністю органів державної влади, органами влади АР Крим, їх посадовими та службовими особами; 3) необхідність дотримання інтересів потерпілого – держава в разі заподіяння шкоди кримінальним правопорушенням; особи, що ввезли товари на територію України з метою їх реалізації, продавці продукції.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок вчинення кримінального правопорушення, можливе шляхом: добровільного відшкодування шкоди підозрюваним, обвинуваченим, а також за його згодою будь-якою іншою фізичною чи юридичною особою на будь-якій стадії кримінального провадження, що є пом'якшуючою обставиною при оцінці правопорушення та визначенні покарання за нього; відшкодування шкоди, стягнутої судовим рішенням за результатами розгляду цивільного позову в кримінальному провадженні; відшкодування шкоди за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом (стаття 127 КПК України [5]).

Потерпілий чи уповноважена ним особа вправі здійснити ряд дій, зокрема: отримати необхідну інформацію про сам конфлікт та його сторони і на підставі цього прийняти виважене рішення; ознайомитися як потерпілий з матеріалами кримінальної справи; вимагати визначеної поведінки безпосередньо від делінквентів, зокрема відшкодувати завдану шкоду; звернутися до суду з вимогою примусити зобов'язану особу до виконання її обов'язку або захистити право від його порушення з боку інших осіб.

Оскільки захист суб'єктивних прав є необхідним і закономірним наслідком їх порушення, особливе місце в цьому має юридична відповідальність як спосіб забезпечення охорони і захисту прав, свобод і законних інтересів. Вона проявляється як відповідальність у цивільному праві (широка категорія) та цивільно-правова відповідальність – стосовно порушення зобов'язань. Тож захист варто розглядати як наслідок вчинення порушення юридичного обов'язку чи невизнання права та інтересу особи.

Право на захист – суб'єктивне право управненої особи, юридично закріплена можливість використовувати передбачені форми, способи та засоби для: попередження чи запобігання порушенню права, протистояти порушенню права, усунути загрози порушення права чи для його здійснення; поновлювати становище, яке існувало до порушення права, відшкодувати завдані збитки та шкоду, отримувати компенсації, сповіщати відповідні органи про загрозу для застосування ними засобів правоохоронного характеру; притягувати винних у правопорушенні до цивільно-правової відповідальності.

Спосіб захисту права значною мірою визначається різновидом права управненої особи, що підлягає захисту. Так, цивільні права можуть захищатися шляхом поновлення положення, що існувало до порушення права, примусом до виконання обов'язку в натурі, припиненням або зміною правовідносин, відшкодуванням збитків чи сплати штрафних санкцій і ін. Проте слід зауважити, що без активних процесуальних дій особи, що потерпіла від правопорушення, такий захист залишиться лише нездійсненою правовою можливістю.

Навіть судовий захист, як складний матеріально-процесуальний за природою, неможливий, коли потерпілий не звертається за виконанням рішення суду. Судовий захист: 1) здійснюється судом; 2) професійними юристами – суддями; 3) відбувається у передбаченій законом процесуальній формі та є змалальним; 4) є остаточним; 5) здійснюється ухваленням судового рішення, загальнообов'язкового до виконання; 6) виконання рішення суду забезпечене можливістю застосування державного примусу та підлягає виконанню виконавцями. Виконання такого рішення – прерогатива приватних виконавців, які не завжди мотивовані це вчинити.

Від того, як захищаються суб'єктивні права і охоронювані законом інтереси, судять про ефективність права та спрямування держави. Способи захисту цивільних прав поділяються на декілька груп, зокрема й інституційні – передбачені в окремих інститутах цивільного права. Стаття 16 ЦК у п. 8 ч. 2 передбачає відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом. До них належать ті, які передбачені інститутами права: вибачення, відступне, мирова угода. Суб'єктивне право на захист прав включає способи процесуально-правового порядку як визначені законом процедури звернення за захистом порушеного права: право на звернення за судовим захистом, носієм якого є кожен учасник цивільних правовідносин. Як і всяке суб'єктивне право, право на захист містить у собі способи матеріально-правового характеру та кореспондовані їм засоби процесуально-правового характеру.

Наразі суди здебільшого розглядають вимоги щодо захисту порушених цивільних прав у формі розгляду спору між сторонами і винесення правосудного рішення, обов'язкового для сторін. Судовий захист порушених прав є далеко не єдиним способом захисту права. Використовуються самозахист, звернення до громадських організацій, управнених органів місцевого самоврядування, безпосередньо до порушника прав з вимогою припинення правопорушення й усунення його негативних наслідків, до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Особливою формою є звернення до третейських судів чи до іншого знавця (авторитета). Аргументована консультація правника також може досягти успіху в захисті порушеного права.

У випадках, встановлених Конституцією України та законом, особа може звернутися за захистом цивільного права та інтересу до органу державної влади, органу влади АРК чи органу місцевого самоврядування. Орган державної влади, орган влади АРК або орган місцевого самоврядування здійснює захист цивільних прав та інтересів у межах, на підставах та у спосіб, що встановлені законом. Прийняте цими органами рішення щодо захисту цивільних прав та інтересів не перешкоджає зверненню за їх захистом до суду.

Відповідно до ст. 21 ЦК України суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади АРК або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси. Суд визнає незаконним та скасовує нормативно-правовий акт органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або охоронювані інтереси.

Способи захисту прав неоднорідні по своїй природі й поділяються на відносно самостійні групи. Залежно від прав, що порушуються, від характеру порушень, змісту наданого захисту у цивільному праві використовуються різні способи, що юридично забезпечують інтереси управленої особи. Так, при порушенні права власності особи викраденням майна вступає в дію його абсолютний захист від усяких зазіхань на майно. Потерпілий вправі порушити кримінальне чи адміністративне переслідування порушника, і вилучені у останнього речі будуть йому повернуті в процесуальному порядку. Таке звернення може мати преюдиційне значення, особливо у разі, коли порушення латентне і є проблема із забезпеченням позову доказами. Отримані в кримінально-процесуальній чи адміністративно-процесуальній діяльності докази можуть бути використані в цивільному процесі.

Як було вказано, законодавець деякі способи захисту цивільних прав деталізував. Так, згідно зі ст. 22 ЦК особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування. Збитками є: 1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); 2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода). Збитки відшкодовуються у повному обсязі (презумпція повного відшкодування збитків), якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі.

Висновки. Особи, які постраждали від організованих злочинних груп, мають отримувати багатоаспектний публічний захист, зокрема з використанням можливостей цивільного права:

Інституційний захист полягає в тому, що важливо забезпечити належну координацію між різними правоохо-

ронними органами, судовою системою та іншими державними інституціями. Оскільки організована злочинність є складною та багатоплановою проблемою, удосконалення публічного адміністрування спеціалізованими підрозділами, які займаються розслідуванням злочинів ОЗГ, забезпечує більш ефективне переслідування злочинців та захист інтересів потерпілих.

Удосконалення законодавчого врегулювання є важливим, оскільки нинішні законодавчі прогалини, особливо в контексті відшкодування шкоди, завданої потерпілим, потребують вирішення. Важливо переглянути норми, що стосуються майнової відповідальності держави та інших суб'єктів, які можуть бути залучені до процесу відшкодування. Запровадження солідарної відповідальності учасників ОЗГ є одним із варіантів, який може значно підвищити шанси на повне або часткове відшкодування збитків.

Використання превентивних заходів відіграє вагомий роль у попередженні злочинів, скоєних ОЗГ. Це включає зміцнення законодавства щодо фінансового моніторингу та боротьби з відмиванням грошей, а також впровадження жорсткіших заходів щодо збереження правопорядку в суспільстві. Міжнародна кооперація правоохоронних органів має ставати випереджувальною реакцією у зв'язку з глобальним характером діяльності багатьох ОЗГ. Важливо розширити міжнародне співробітництво в межах таких організацій, як Інтерпол, Європол, а також у межах двосторонніх та багатосторонніх угод між державами. Це дозволить ефективніше виявляти та переслідувати членів ОЗГ, що діють на території кількох держав.

Безпосередня правова допомога потерпілим є критичним аспектом. Важливо не лише гарантувати їх право на судовий захист, але й забезпечити механізми швидкого та ефективного доступу до відшкодування збитків. В умовах складного та довготривалого судового процесу потерпілі часто залишаються без належної компенсації, що може бути покращено за допомогою системи правової допомоги, створеної на державному рівні.

Запровадження солідарної відповідальності між учасниками ОЗГ має стати одним із найефективніших механізмів відшкодування шкоди. Це дозволить потерпілим отримувати відшкодування від найбільш майново забезпечених учасників ОЗГ, що зменшить ризики уникнення відповідальності з боку менш забезпечених членів групи. Фінансова відповідальність має вирішуватися через механізми фінансового моніторингу та контролю за активами учасників ОЗГ. Законодавство має передбачати можливість блокування, арешту та конфіскації майна, яке використовується або отримане в результаті злочинної діяльності.

Отже, захист осіб, постраждалих від організованих злочинних груп, є складним і багаторівневим процесом, який потребує комплексного підходу. Важливими елементами цього процесу є інституційна та правова підтримка, міжнародне співробітництво, належна правова допомога потерпілим та вдосконалення механізмів відшкодування шкоди через запровадження солідарної відповідальності. Запобігання злочинності, ефективний судовий захист і забезпечення фінансової відповідальності є ключовими аспектами у забезпеченні захисту прав і інтересів осіб, постраждалих від дій ОЗГ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Відповідальність у приватному праві: монографія / за заг. ред. І. Безклубого. Київ: *Грамота*, 2014. 326 с.
2. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія. Київ: *Нац. акад. внутр. справ*, 2015. 192с.
3. Конституція України. *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Кримінальний кодекс України. *Верховна Рада України* 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Верховна Рада України* 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
6. Про практику застосування судами України законодавства про відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної злочином, і стягнення безпідставно нажитого майна. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1989 р. № 3. *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-89#Text>
7. Цивільний кодекс України. *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>